

Bodnár Katalin: Kirándulás a Jankovac erdőrezervátumban

„A gyaloglás bármely életkorban elkezdhető, olcsó és egyszerű sport, hasznos és tartalmas időtöltés, mindenkinek ajánlható kortól és edzettségi szinttől függetlenül.” vallotta Monspart Sarolta, a nemzet sportolója, világbajnok tájfutó, az Idősek Tanácsának tagja. Ő kezdeményezte 2017-ben a rendszeresen gyalogtúrázó idős emberek klubhálózatba szervezését. Napjainkban a Monspart Sarolta Egészséges Életmódért Alapítvány (MOSA) irányítja az Országos Gyalogló Idősek Klubhálózata (OGYIK) mozgalmát. A Kulturális és Innovációs Minisztérium Családokért Felelős Államtitkársága a kezdetektől támogatja a hálózat kialakítását és bővítését. 2022-re a világjárvány ellenére, 120 gyaloglóklub alakult országszerte, 2024. szeptemberében számuk 470-re gyarapodott. A Mecsek Egyesület parkerdei szakosztálya 2024. szeptemberben csatlakozott a mozgalomhoz. Szervezett túráinkat keddi napokon tartjuk, túravezetőnk Dr. Hochmann Andrásné Szigetváry Katalin. Keddi túracsoport Pécs néven regisztrálta csoportunkat, melyhez szívesen várunk újabb csatlakozókat. Főleg idősebbek vagy krónikus betegek számára biztosítunk túrázási lehetőséget. A csoport átlagéletkora 70 év feletti, de sokan vannak 80 év feletti is. Lassú, rövid 5 - 10 km túrákat teszünk meg a Mecseki Parkerdőben. Gyaloglóklubunkban jelenleg 119 túrázó tagja az Országos Gyalogló Idősek Klubhálózatának. Google fitness és a Millió lépés mobiltelefonos alkalmazásokkal gyűjtjük a lépéseket. 2024. júniusban 470 gyaloglóklub közül a lépésgyűjtő versenyben országos ötödik helyezést értünk el. Szponzorunktól, a Grawe Életbiztosító Zrt-től kaptunk anyagi támogatással, és a Mecsek Egyesület segítségével jutottunk el a Papuk Természetvédelmi és Geopark legszebb tájára a Jankovac erdőrezervátumba. Természetjáró elődeink is túráztak a Papukban. Ha fellapozzuk a Mecsek Egyesület 1905-ben megjelent évkönyvét kiderül Balog Károly alelnök írásából. „Mecsekünkről délnyugat felé tekintve a Dráva mentén elterülő szlavóniai síkság peremén hullámos hegyvonulat olvad a távol ködös kékjébe; a Papuk hegysége az, mely oly csábítólag hívogatja magához a hegyek barátját. Közel mihozzánk, pécsiekhez, s mégis oly messze, ha az összeköttetés, az odajutás nehézségeit tekintjük. Pedig aki egyszer megfordult vadregényes völgyeiben, lelke ott megittasul, s ha csak teheti, fölkeresi ismét és ismét...” Édesanyám kislányként a harmincas évek elején Pellérdről gyakran a Jakab-hegyen át, gyalog ballagott nagymamámmal Szentkatalinba a dédszüleimhez. Útközben megpihentek a Zsongorkőn, gyönyörködtek a kilátásban. Tiszta időben elláttak egészen a Fekete-hegyekig. A Horvátországból idelátszó Papuk hegyvonulatot mifelénk akkor így hívták. Amikor Buga Jakab gyerekkorom kedvenc filmjében a Tenkes kapitányának büszkén mutatta karikás ostorát:

- Sok farkast fogtam én ezzel odaát, a Fekete-hegyekben! – azonnal tudtam melyik hegyről beszél. A kétezres évek közepén végre túrázhattam a Papuk-hegységben. Túravezetőnk megmutatta, északnyugaton látható a 864m magassági szintet meghaladó Fekete-hegyet (Crni vrh).

Szlavónia „a nyestek földje” a Drávától a Kapela - hegyvonulatig a középkorban a magyar királyság része volt, ma Horvátországban egy földrajzi régió. Amikor a Dráva hídján átutazom Horvátországba, szeretettel gondolok a szlavóniai Kórógy, Szentlászló, Haraszi falvakban szórványban élő magyar ismerőseimre. Péctől kb. 100 km-re Horvátországban, Szlavónia közepén, a Dráva és a Száva folyók által határolt síkságból kiemelkedő középhegység a Papuk - hegység. Tízmillió évnél régebben keletkezett ősmaradványok bizonyítják, hogy egykor az itt hullámzó Pannon-tenger szigete volt. A középkorban magyarul Pozsega-havasnak nevezték. Mi magyarok Daruvártól Diakóvárig (Đakovo) húzódó 80 km-es területet hívjuk Papuk-hegységnek, míg a horvátok csak a vonulat nyugati felét. A Papuk Természetvédelmi Park 1990-ben alakult 336 négyzetkilométeren. Sajátos mikroklímája, növénytakaságai miatt Natúrpark. Tavasszal védett kosborok, sisakvirágok, kikericsok, kakasmandikók nyílnak itt. Változatos gazdag földtani képződményei miatt az UNESCO Európai Geoparkok Hálózata (European Geoparks Network) 2007-ben felvette tagjai közé. A Papuk-hegység, legmagasabb csúcsáról Papukról 954 m kapta nevét, melyet könnyű megkülönböztetni más csúcsoktól, mert messziről látható tetején a radarállomás hatalmas fehér gömbje.

2024.szeptember 3-án a Mecsek Egyesület parkerdei szakosztályával, a Keddi túracsoporttal a Papuk Természetvédelmi és Geopark legszebb részébe a Jankovac parkerdőbe kirándultunk. Két busz érkezett 96 túrázóért a MÁV székháztól keletre található Jókai parkolóba, hogy kényelmesen utazhassunk a Papukba. Donji Miholjacnál útzár miatt nem tudtunk Szlatina felé haladni, ezért nyugati irány helyett délkeletre haladt a busz. Átutaztunk a Papuktól keletre fekvő Krndija hegységen, hamarosan a Papuktól délre a Pozsegai-medencében robogtuk. A síkságon egy falu szélén megálltunk, megnéztük a térképet. Az útmódosítás Dr.Hocmann András irányításával jól sikerült. Rendezett falvakon, jó minőségű aszfaltúton könnyen haladt a busz Velikáig. A távolban délnyugatra előttünk magasodott Szlavónia legmagasabb pontja a Psunj-hegység 984 m. A Veličanka patak mellett északi irányba fordultunk, egy hatalmas kőbánya mellett kanyargott az országút. A Lapjak-hegy peremén Zdenca és a Veličanka patakok közötti dombon felettünk jobbra magasodott a Velika óvár romja (Török vár, Velički Stari grad). A horvát Sudeni nemzetség később Békeffy de Velyke néven XIII-ban a tatárjárás

után építtette. A török hódoltságig a család birtokában maradt. Velikai István zálogba adta Blaž Krpić (Kerpics Balázs) szlavóniai nemesnek, aki átjászotta a török seregnek, birtokai háborítatlansága érdekében. Ezután Velika várában 300 fős török helyőrség állomásozott. A várat elfoglaló törökök vezére Jajapasics Mehmed szendrői pasa Szlavónia leigázója, Jumurdzsák és Arslán bég édesapja volt. Velikát először 1687-ben az osztrák Hans Dünewald parancsnoksága alatt álló katonaság szabadította fel. 1690-ben újból visszafoglalták a törökök, miután a császári csapatok eltávoztak a környékről. Ugyanebben az évben egy váratlan és véres támadással a Bádeni Lajos seregéből a verőcei Makár János tüzér ezredes csapatával elfoglalta a várat. Ezután a velikai erőd romlásnak indult 1702-ben már romként említették meg. A törökök távoztával, Szlavónia minden olyan földje, amelynek nem volt bizonyítható örököse, mivel azt a császári seregek szabadították fel, I. Lipót osztrák császár tulajdona lett. Velika vára óvatosan látogatható, mert a falak konzerválása várat magára. Amikor a bányát és a várat is elhagytuk, az útról egyszerre eltűnt az aszfaltbevonat, murvás erdei úton folytatódott az utazás. Erdőben kanyarokkal tűzdelt emelkedőkön, keskeny közúzalékos úton 10 kilométert haladtunk. A buszvezetők leküzdöttek tizenhét kanyart, mellettünk mély szakadékokkal. Szerencsésen eljutottunk az 1991. december 15-i háború hősi halottjainak Nevoļjaš-nyeregben (725m) emelt emlékművéig. Innen már jó minőségű keskeny, kanyargós aszfaltos úton tettünk meg négy kilométert, és szerencsésen megérkeztünk a Papuk Természetvédelmi és Geopark legismertebb kiránduló helyére, a Jankovac parkerdőbe. Túrára indulás előtt túravezetőnk mesélt a Jankovac parkerdő történetéről. A terület hajdani tulajdonosának, a horvát származású, Jankovich József (Josip Jankovac) gróf magyar nemesnek emlékét őrzi. Az erdőrezervátum tengerszint felett 475 m, 1955 óta védett terület. Legszebb látnivalóit a Jankovich József emlékére létrehozott 3 - 4 km hosszú Grófi tanösvényt (Grofova poučna staza) körtúrával torlódást megelőzve, két csoportban jártuk be. Egyiket Dr. Hochmann Andrásné Szigetvári Katalin, a másikat Dani Tamás vezette. A Papuk Természetvédelmi és Geopark vezetői akadálymentes útvonalat alakítottak ki látássérült embereknek. Braille írással készült ismertetőket helyeztek el a mosókban, a turistaházban, és a tó jobb partján található úton. A Grófi tanösvényen 16 tájékoztató olvasható horvát nyelven. Túravezetőnk Kati lefordította, és elmesélte nekünk miről szólnak. A gróf által építtetett tavak mellett indultunk a túrára. Tavasszal a tavak oxigénben és ásványi anyagokban gazdag ragyogó tiszta vizében pisztrángok ficáncoltak. Ottjártunkkor hosszantartó kánikula miatt algásodó tavakat láhattuk, egyetlen pisztráng, rák, béka sem mutatkozott. A tó szélén mocsári zsurlók pompáztak. Emelkedett az ösvény, mellettünk mohás kövek között csörgedezett a tavakat tápláló patak. A bátrabb túratársakkal kitérőt tettünk, benéztünk a Jankovac - forrás barlangjába. A vízálló

metamorf kristályosodással kialakult kőzetek mellett, a karbonátos kőzetek porózusak és víztároló réteggként szolgálnak. Az esővíz átfolyik a mészkő repedésein és a homokkőből és iszapból álló vízálló gáttal érintkezve a barlangban forrásként tör felszínre. A Jankovac-patak hőmérséklete átlagosan 9°C, vízhozama 27l/s. A barlang szikláinak kicsiny üregeiben él a *Graziana papukensis* csiga. Az erdő fájának lombosátra alatt hűvös levegő áradt tüdőnkbe.

Jankovich József gróf, horvátul Josip Jankovac, 1780. január 15-én Bécsben született. Mária Terézia királynő volt a keresztanyja, aki a keresztelőre hadnagyi kinevezést adott a csecsemőnek ajándékba. Felnőtt korában kamarási méltóságot viselt Bécsben. Magyarország határainak védelmére a napoleon elleni háborúban, 1805-ben a Somogy vármegyei nemesi felkelők kapitánya volt. Katonai szolgálatot követően Szlavóniában Voćinban a Jankovich birtokot irányította, melynek szerves része a Papuk-hegység erdőrengetege. A XVIII. században német üvegyártó kézművesek éltek itt. Az alapanyagok megolvasztásához az üveghutában eltűzelték az erdő fáit. A kivágott bükkerdő helyén keletkező tisztáson, a gróf vadászkastélyt építtetett, mely napjainkban turistaház. Két tavat ásott melyekben pisztrángokat tenyésztett. A tó felesleges vizét sziklafalakon keresztül a Kovács-patakba vezettette el, így keletkezett a 36 méteres Skakavac - vízesés, mely magyarul Szöcske- vízesés.

A gróf sohasem alapított családot, testvérei javára lemondott minden örökségéről. Testvérei Antal és István cserébe évjáradékot biztosítottak számára. A Szent Lipót-rend vitézeként fejezte be életét 1861. Voćinban július 31-én. Jankovich József gróftól kívánsága szerint Jankovacon, a völgyben áradó hegyi patak közelében, a Gomi - tó feletti hegyoldalban rejtőző sziklabarlangban helyezték örök nyugalomra. A 8 m hosszú, 3 m széles, 2-3 méter magas üregben megbújó vörös márvány szarkofágot az utókor állíttatta, mert az első világháborúban az eredetét megbolygatták, összetörték, a csontmaradványokat szétszórták, a kegyeleti tárgyakat, a keresztet, a négy gyertyatartót, a gróf védőszentjének Szent Józsefnek, valamint a vadászok, erdészek védőszentjének, Szent Hubertnek a szobrát ellopták. A szarkofág felirata régen magyar, német és horvát ószláv nyelven őrizte a gróf emlékét. 2010-ben a helyreállításakor horvát feliratot véstek az emléktáblára. „Josip pl. Pribid és Vućin Jankovice, Szent Lipót rend lovagja, és királyi kamarás született 1780. január 15-én és meghalt 1861. június 21-én.” Hálával gondoltam a grófra, hogy elhunyt után sok évvel ezen a csodálatos helyen járhatok túratársaimmal. Remélem háborítatlanul alussza itt örök álmát. A lépcsőkön egyre feljebb emelkedtünk, volt még egy harmadik barlang. A törökök 1687-es Szlavóniából való kiűzése után az osztrák császár a földet hűségese alattvalói között osztotta fel. A vidéki lakosságot jobbágyként az uralkodó nemességhez rendelték ki birtokokra. A nehéz és tisztességtelen gazdasági körülmények gyakori jobbágylázadásokhoz vezettek, amelyeket

rendszeresen vérrel fojtottak el. Erős hajdúmozgalom bontakozott ki, válaszul a nemések erőszakosságára. A Požega-völgyi Mrtovljéből származó marhapásztor Maksim Bojanić szegénylegény, a „szlavóniai Robin Hood” fellázadt, rablásból élt, és a Papuk rengetegében bujdosott. Maksim népszerű volt a szegény emberek között. Gyakran falusi emberek kunyhóiban kapott ételt és menedéket. Üldözése után 1850 és 1862 között ebben a barlangban bújt el, ahová a barátai élelmet, italt, puskaport, ólmot hoztak számára. Maksim idővel büszke lett a hírnevére, gyakran részegeskedett, ilyenkor parasztasszonyokat zaklatott, emiatt az egyik falubelije feljelentette. Állítólag egy ogulinaci csetnik egy század katonával körülvette, elfogta, majd lelőtte. Maksim Bojanić életét egy hársfa alatt oltották ki Milivojevci faluban. Napjainkban az a hársfa még mindig virul. Mobiltelefonunk zseblámpa alkalmazásával világítottuk meg a barlang falának repedéseit. A mennyezetről csepegő víz parányi cseppköveket oldott ki a kőzetekből. Szívesen pihennek a barlangban nappal a denevérek. Az állandó hőmérséklet és páratartalom miatt kedvező hely számukra az utódok felnevelésére. Egyik túratársunk véletlenül leejtette a túrabotját, mely a lépcsők mellett meredek lejtős hegyoldalba gurult. Kittl Zsuzsa túratársunk elszántan átbújt a korlát alatt, és egy zerge ügyességét utánozva visszahozta. Lassanként legyőztük a 300 lépcsőt, hatalmas öreg fák közé érkeztünk. A természetes állapotában megőrzött bükkös őserdő kétszáz éve erdészeti beavatkozásoktól mentes. Lenyűgözött minket az erdő királynőjének nevezett hatalmas bükkfa. A Jankovac parkerdő 65 %-át ősbükkös borítja. A bükkfák 40 méter magasra is megnőhetnek, törzsátmérőjük 2 méter is lehet és akár 600 évig élhetnek. Az idős, kiszáradt fákat is az erdőben hagyják, ezzel biztosítják a veszélyeztetett és ritka erdei állatok és növények élőhelyét. A kidőlt fák repedéseiben, a kéreg alatt rovarlárvák fejlődnek, ezzel finom élelemhez a harkályok. A korhadó fák üregeiben búvóhelyet talál az erdei egér, és a nyest. A bükk termése fontos tápláléka a vaddisznóknak. Tovább haladtunk hegytetőn, megérkeztünk az üvegesek emlékhelyéhez. A Papukban a XVIII. században több helyen működtek üveghuták Ezt a völgyet az egyházi anyakönyvben 1801-ben „Skakavas üvegyártó” helyként említik. Első lakosai Nieder-Sachsenből áttelepült németek voltak, akik üvegekészítéssel foglalkoztak. A területet Josip Jankovac gróf őseitől bérelték. Az üvegyártáshoz a kovasavat a kőzetekben található kvarcokból nyerték. Meszet és alkálifémeket (szulfát, karbonát, nitrát) a szóda vagy hamuszír tartalmazta. Rengeteg üvegyártáshoz szükséges bükkfa és víz is volt itt. A huták 1000-1300°C-ra fűtéséhez felhasználták a tisztáson található bükkerdőt és 1820 körül Drenovacra költöztek. Az üvegesek emlékhelyén három régi sírkő őrzi Jankovac első lakosainak emlékét. Ivan Gasteiger üveghuta vezető, felesége Katerina, és a fia Karlo nyugszik a sírkövek alatt. Meredek lejtős hegyoldalon túráztunk a vízesés felé, hasznosnak bizonyultak

a bakancsok és a túrabotok. Szlavónia legnagyobb vízesése felé vezető túrautat a gróf építtette. A tó felesleges vizét sziklafalakon keresztül a Kovács-patakba vezettette el, így keletkezett a 36 méteres Skakavac - vízesés, mely magyarul Szöcske- vízesés. Tavasszal még a mésztufa gátról szemet gyönyörködtetve zúdult a Skakavac – vízesés. Az aszályos nyár miatt kirándulásunk idején nem csordogált benne víz. Lenyűgözött minket így is a porózus mészkőből, algák és meszes víz segítségével kialakult hatalmas sziklák látványa. A Kovačica-patakban szerencsére csobogott a víz, mely sok kilométer megtétele múlva Drávába torkollik. Hazafelé a buszból láttuk még a patakot. Köszönjük Dr. Hochmann Andrásnak és Dr. Hochmann Andrásné Szigetváry Katalinnak a kirándulás érdekében megtett áldozatos szervező munkáját. Élményekkel gazdagodva tértünk vissza Pécsre. Aki a Papuk-hegységben jár, folyton vágyódik vissza.

Irodalom:

Nagy Gábor: A Mecsek horvátországi testvérbátyja a Papuk hegység Természetbúvár 67. évf. 6. sz.28-31oldal / 2012

Csányi Ferenc Adatok a pribérdi és vuchini Jankovich család történetéhez

Milan Lukić: Pakrac hajduk és Maksim Bojanić kalandja, mely a Pakrac Történelmi Társaság folyóirat (Zbornik povijesnog društva Pakrac – Lipik) 2012. – 2013.

Veres László: Üvegművességünk a XVI -XIX.században Herman Ottó Múzeum